

«БЕРНСЬКІ» ВИДИ ХИЖИХ У ЧЕРВОНІЙ КНИЗІ УКРАЇНИ.

Частина 1: *Monachus, Gulo, Vormela, Putorius*

Загалом у фауні України є 18 аборигенних видів хижих ссавців (ряд Caniformes; Carnivora auct.), з яких 6 видів основного бернського списку (додаток 2) мають також охоронний статус за «Червоною книгою України» (1994). Детальні описи 5 з них вміщено у 2-му виданні «Червоної книги України», і тут подано лише стислі довідки щодо цих видів. Такими є наступні 7 видів (табл. 6), 4 з них описано у цьому огляді, ще три — в наступному.

Тюлень-монах — *Monachus monachus* Hermann, 1779. Один з трьох видів роду, єдиний у фауні України. В Україні відомий лише за трьома давніми знахідками: в північно-західному Причорномор'ї — від мису Тарханкут до о. Зміїний і дельти Дунаю (Клейнбергер 1956). З 50-х років нових знахідок немає. Вид реєстрували на безлюдних островах і кам'янистих узбережжях (Щербак 1994). Нещодавні повідомлення про спостереження ластоногих в дельті Дунаю викликають сумніви щодо їх відповідності цьому виду. Скорочення ареалу зумовлено освоєнням узбережжя людиною і тотальним виснаженням кормової бази (Щербак 1994).

Росомаха — *Gulo gulo* Linnaeus, 1758. Єдиний вид роду. Вид, що у сучасній фауні України відсутній. Останні знахідки в Україні відносяться до Поділля та території середнього Подніпров'я XIX ст. (Кесслер 1880). Зараз ареал скоротився і найближчими місцями оселення виду є Південні Карпати та Кольський півострів. З початку XX ст. вид відсутній і в Білорусі, де відомі лише окремі заходи росомах (Бобринський та ін. 1965). Причиною таких змін у сучасному поширенні виду стало його тотальне переслідування людиною, принаймні, на території Східної Європи.

Таблиця 6. Види хижих ссавців з додатку 2 до Бернської конвенції, що включені до «Червоної книги України» (1994).

Родина	Вид	ЧКУ, кат.	Примітка
Phocidae	<i>Monachus monachus</i> — тюлень-монах	1	†?, ця довідка
Mustelidae	<i>Gulo gulo</i> — росомаха	0	†, ця довідка
Mustelidae	<i>Vormela peregusna</i> — перегузня звичайна	2	ця довідка
Mustelidae	<i>Mustela eversmanni</i> — тхір степовий	3	ця довідка
Mustelidae	<i>Mustela lutreola</i> — норка європейська	2	наступна довідка
Mustelidae	<i>Lutra lutra</i> — видра річкова	2	наступна довідка
Felidae	<i>Felis silvestris</i> — кіт лісовий	1	наступна довідка

Перегузня — *Vormela peregusna* Guldenstaedt, 1770. Єдиний вид роду у світі та в Україні. Вид занесений до ЧКУ з категорією II (Волох 1994б). Поширений у степовій зоні з максимальною кількістю відомих згадок у Приазов'ї. Знахідки за межами цього регіону, зокрема на правому березі Дніпра і на північ від лінії Одеса–Харків, датовані часом до 1970 р. (див. карту в ЧКУ 1994). Типовий мешканець цілинного степу, включаючи як цілинні степові ділянки, так і чагарникові зарості; загальну чисельність оцінюють величиною до 150 особин (Волох 1994б). Основними причинами зменшення чисельності і ареалу є розорювання степу, господарське освоєння всіх притаманних виду біотопів — від берегів річок до степових ділянок, а також підрив кормової бази — популяції гризунів. Плодючість невисока, на початку другого року життя самки народжують 4–8 щенят (Абеленцев 1968). Як захід відновлення популяцій виду пропонують розведення в неволі з подальшим випуском у природу (Волох 1994б).

Тхір степовий — *Mustela eversmanni*, Lesson, 1827. Один з 13 видів роду, один з 5 видів роду у фауні України. Включений до ЧКУ з категорією III (Волох 1994в). Поширений по всій території України, за винятком Карпат і Полісся. Населяє степові ділянки в межах усіх природних зон. Загальна чисельність в Україні оцінюється в кілька тисяч особин; і в порівнянні з даними на початок ХХ ст. чисельність виду скоротилася у 20–25 разів (Волох 1994 в) внаслідок руйнації типів для виду біотопів та скорочення чисельності кормових об'єктів, зокрема ховрахів. Статеві зрілості досягає на другий рік життя і за один раз самка народжує в середньому 7,6 малят (Терновский 1977, цит. за: Туманов 1984). Задля збереження виду необхідно заборонити полювання на нього та боротьбу з ховрахом в місцях оселення тхора степового.

Цитована література

- Абеленцев В. І. Куницеві — Київ: Наук. думка, 1968. — 280 с. (Фауна України. Том 1, вип. 2).
- Бобринский Н. А., Кузнецов Б. А., Кузякин А. П. Определитель млекопитающих СССР. — М.: Просвещение, 1965. — 383 с.
- Волох А. М. Тхір степовий // ЧКУ. Тваринний світ. — Київ: Укр. енцикл., 1994а. — С. 404.
- Волох А. М. Перев'язка звичайна // Червона книга України. — Київ, 1994б. — С. 406.
- Волох А. М. Перевязка в Запорожской области // Редкие виды млекопитающих СССР и их охрана. — Москва, 1983. — (цит. за Волох 1994).
- Волох А. М., Рокитянский И. Г. Современная граница ареала перевязки на юго-западе СССР // IV съезд Всес. териол. о-ва АН СССР. — Москва, 1986. — Том 3. — (цит. за Волох 1994б).
- Клейнберг С. Е. Млекопитающие Черного и Азовского морей. Опыт биолого-промыслового исследования. — М.: Изд-во АН СССР, 1956. — 288 с.
- Корнеев А. П. Их уже нет на Украине. Млекопитающие // Ситник К. М. (ред.). Редкие и исчезающие растения и животные Украины. — Киев: Наук. думка, 1988.
- Татарinov К. А. Биототичні фактори поширення степового тхора на заході УРСР // Збірник праць Зоол. музею АН УРСР. — 1952. — Вип. 25.
- Туманов Н. Л. О некоторых репродуктивных особенностях хищных млекопитающих // Вестн. зоологии. — 1984. — № 6. — С. 55–60.

В. Слісаренко